

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

бакалавр

(назва освітнього ступеня)

на тему: Шляхи покращення використання виробничих ресурсів
підприємства, на прикладі ТОВ «Білий Берег»

Виконав(ла): студент(ка) IV курсу, групи БМс-42
спеціальності 073 Менеджмент

(шифр і назва спеціальності)

	(підпис)	Ваврик Д.Р. (прізвище та ініціали)
Керівник	(підпис)	Машлій Г.Б. (прізвище та ініціали)
Нормоконтроль	(підпис)	Мосій О. Б. (прізвище та ініціали)
Завідувач кафедри	(підпис)	Сороківська О. А. (прізвище та ініціали)
Рецензент	(підпис)	Шерстюк Р.П. (прізвище та ініціали)

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту
(повна назва факультету)

Кафедра менеджменту та адміністрування
(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри

(підпис) (прізвище та ініціали)
 « » 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття освітнього бакалавра
 ступеня _____
(назва освітнього ступеня)

за спеціальністю 073 «Менеджмент»
(шифр і назва спеціальності)

студенту Ваврик Денис Русланович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Шляхи покращення використання виробничих ресурсів підприємства, на прикладі ТОВ «Білий Берег»

Керівник роботи Машлій Галина Богданівна, к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора від «5» лютого 2024 року № 4/7-117

2. Термін подання студентом завершеної роботи 12 червня 2024 р.

3. Вихідні дані до звіти про фінансові результати, бухгалтерські баланси, роботи _____

звіти про економічні показники роботи підприємства, інша інформація щодо ресурсного забезпечення роботи підприємства

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)
Вступ, Розділ 1 Теоретичні основи виробничих ресурсів підприємства
Розділ 2 Аналізування виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег»
Розділ 3 Напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег»

Розділ 4 Безпека життєдіяльності, охорона праці

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)
Динаміка власного капіталу ТОВ «Білий Берег». Динаміка необоротних активів. Динаміка оборотних активів. Графічне зображення динаміки показників прибутку. Аналіз фактичних обсягів виробництва продукції підприємства. Динаміка й структура засобів, які вкладені в основні фонди. Динаміка середньої чисельності персоналу. Структура персоналу. Дані аналізу зносу основних фондів. Сума початкових витрат. Перелік річних витрат. Суми прогнозних річних обсягів. Розрахунок початкових витрат. Прогнозовані річні витрати. Прогнозовані фінансові результати. Показники, що характеризують економічну доцільність.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Безпека життєдіяльності, охорона праці	Окіпний І.Б.		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вступ	6.02.2024-10.02.2024	викон.
2	Розділ 1 Теоретичні основи виробничих ресурсів підприємства	11.02.2024-31.03.2024	викон.
3	Розділ 2 Аналізування виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег»	1.03.2024-31.03.2024	викон.
4	Розділ 3 Напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег»	1.04.2024-20.04.2024	викон.
5	Розділ 4 Безпека життєдіяльності, охорона праці	21.04.2024-10.05.2024	викон.
6	Висновки	11.05.2024-20.05.2024	викон.

Студент

(підпис)

Ваврик Д. Р.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Машлій Г. Б.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Ваврик Д. Р. Шляхи покращення використання виробничих ресурсів підприємства, на прикладі ТОВ «Білий Берег»

Кваліфікаційна робота бакалавра: 57 сторінок, 15 рисунків, 14 таблиць, 22 літературних джерела.

Предмет дослідження – використання виробничих ресурсів досліджуваного підприємства.

Об'єкт дослідження – виробнича діяльність ТОВ «Білий Берег».

Мета роботи - пошук шляхів покращення використання виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег».

Методи дослідження: аналітичний, графічний метод, синтезу, фінансового аналізу, порівняння, узагальнення тощо.

У роботі розкрито напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег». Викладено пропозиції щодо підвищення енергоефективності діяльності підприємства шляхом впровадження біогазової установки, а також щодо комплексної переробки відходів основного виробництва.

Результати можуть бути впроваджені у діяльності ТОВ «Білий Берег».

Ключові слова: виробничі ресурси, види виробничих ресурсів, ефективність використання виробничих ресурсів, напрями підвищення ефективності.

SUMMARY

Vavryk D.R. Ways to improve the utilization of production resources at the enterprise" (LLC "Bilyi Bereh" as a case study)

Bachelor's thesis: 57 pages, 15 figures, 14 tables, 22 references.

Subject of investigation: use of production resources of the enterprise under study.

The object of investigation production activity of LLC «Bilyi Bereg».

The aim of the work is search for ways to improve the use of production resources of LLC «Bilyi Bereg».

Research methods: analytical, graphic method, synthesis, financial analysis, comparison, generalization, etc.

The work reveals directions for increasing the efficiency of the use of production resources of LLC «Bilyi Bereg». Proposals for increasing the energy efficiency of the enterprise's activities through the introduction of a biogas plant, as well as for the complex processing of waste from the main production, are outlined.

The results can be implemented in the activities of LLC «Bilyi Bereg».

Keywords: production resources, types of production resources, efficiency of use of production resources, areas of efficiency improvement.

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1 Теоретичні основи виробничих ресурсів підприємства.....	9
1.1 Наукові засади поняття виробничих ресурсів підприємства та їх видів.....	9
1.2 Особливості управління виробничими ресурсами підприємства.....	15
Розділ 2 Аналізування виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег».....	19
2.1 Загальна характеристика господарської діяльності підприємства.....	19
2.2 Оцінка виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег».....	27
Розділ 3 Напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег».....	31
3.1 Пропозиції щодо підвищення енергоефективності діяльності ТОВ «Білий Берег» шляхом впровадження біогазової установки.....	31
3.2 Пропозиції щодо комплексної переробки відходів основного виробництва.....	40
Розділ 4 Безпека життєдіяльності, охорона праці.....	47
4.1 Проведення інструктажів з охорони праці.....	47
4.2 Допомога при теплових і сонячних ударах.....	49
Висновки.....	54
Бібліографія.....	56

ВСТУП

Актуальність теми роботи. У сучасних умовах господарювання підприємства зустрічаються із гострою проблемою забезпечення своєї високої конкурентоспроможності. Досягнути цього фірма може лише при впровадженні нових технологій, всебічного використання різноманітних виробничих ресурсів. Рациональне використання виробничих ресурсів, їх розумна економія здатні підвищити ефективність виробництва, досягати нарощування випуску продукції, покращення фінансових результатів господарської діяльності.

Мета роботи - пошук шляхів покращення використання виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег».

Основні завдання дослідження:

- оцінювання теоретичних основ виробничих ресурсів підприємства;
- загальна характеристика роботи підприємства, що досліджується;
- аналізування виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег»;
- пошук напрямів підвищення ефективності використання виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег».

Об'єкт дослідження – виробнича діяльність ТОВ «Білий Берег».

Предмет дослідження – використання виробничих ресурсів досліджуваного підприємства.

Методи дослідження: аналітичний, графічний метод, синтезу, фінансового аналізу, порівняння, узагальнення тощо.

Інформаційною базою дослідження слугують наукові дослідження у галузі виробничих ресурсів та їх використання, дані виробничо-господарської діяльності підприємства, фінансова звітність підприємства, інша інформація.

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків, бібліографії. Загальний обсяг роботи складає 57 сторінок комп'ютерного тексту.

У роботі представлено 14 таблиць, 15 рисунків, бібліографія із 22 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Наукові засади поняття виробничих ресурсів підприємства та їх види

Необхідність ефективного управління ресурсами підприємства зумовлена потребою впровадження сучасних досліджень у процеси виробництва, раціональної організації трудових ресурсів, застосування новітніх технологій.

Впровадження засад ресурсозбереження передбачає комплексне використання різноманітних ресурсів, здійснення максимального захисту від можливих втрат, проведення залучення у господарській діяльності підприємства визначених вторинних виробничих й енергетичних ресурсів тощо. При цьому основою системи ресурсозбереження виступає те, що завдяки раціональному використанню виробничих ресурсів досягається емерджентний ефект, завдяки чому значно підвищується рівень розвитку виробництва, знижується їх витратність та рівень екстенсивності [1]

Сучасна економічна література не дає єдиної точки зору щодо сутності ресурсів підприємства. Також не було сформовано однозначної відповіді на питання, які стосуються їх складу. Враховуючи це, у ході дослідження актуальним є здійснення уточнення змісту даного поняття, а також визначення властивих йому класифікаційних характеристик. Слід зауважити, що категорію «ресурс» можна охарактеризувати з точки зору її універсальності, багатоаспектності й міждисциплінарності [3].

Зауважимо, що використання підприємством наявних у нього ресурсів доцільно подати у вигляді циклічних процесів, які включають надходження ресурсів у компанію, їх використання, одержання певного результату шляхом спричиненого ними впливу (рис. 1.1).

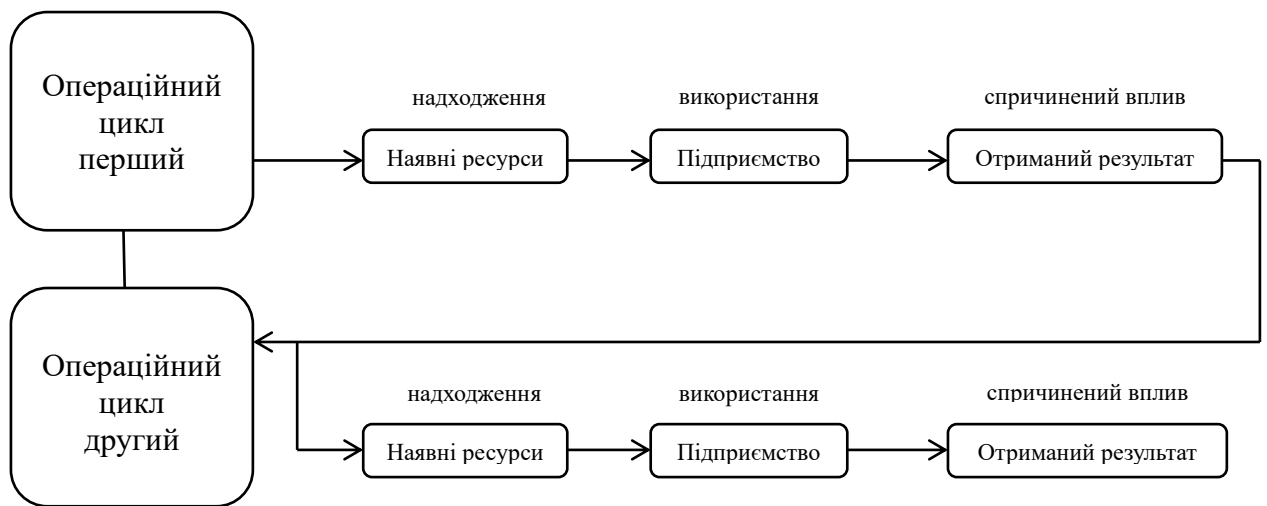

Рисунок 1.1 - Особливості використання ресурсів підприємства [3]

Науковцями-економістами нерідко розглядається поняття ресурсі у контексті сукупності наявних у підприємства різноманітних організаційних, виробничо–технічних, соціальних, а також природних чинників виробництва. Слід зауважити, що також використовується поняття «економічних ресурсів». Якщо до ресурсів відносять існуючі запаси, кошти й можливості, то до економічних ресурсів переважно джерела, а також засоби, які можуть бути використані задля забезпечення процесу виробництва. Тому перше поняття доцільно розглядати як більш широке [1].

При розгляді ефективності використання існуючого ресурсного потенціалу підприємства необхідно використовувати різноманітні методики ресурсних концепцій, що склалися і існують у сфері стратегічного управління фірмою, які передбачають, що процес формування довгострокової програми діяльності суб'єкта на ринку повинне розпочатися із проведення аналізу наявного у нього внутрішнього потенціалу, що виступає у ролі оцінюючого чинника його ресурсів, компетенцій, що є необхідними для використання найбільш оптимальних ринкових можливостей підприємства. Варто також здійснювати урахування існуючої єдності різноманітних форм ресурсів, що перебувають у розпорядженні підприємства - вартісної, нематеріальної, а також матеріалізованої.

Важливим є проведення класифікації виробничих ресурсів. Класифікаційні групи, на які поділяються виробничі ресурси підприємства за визначеними ознаками (згідно позиції Л. М. Матросової та С. А. Носкової) наведені на рис. 1.2.

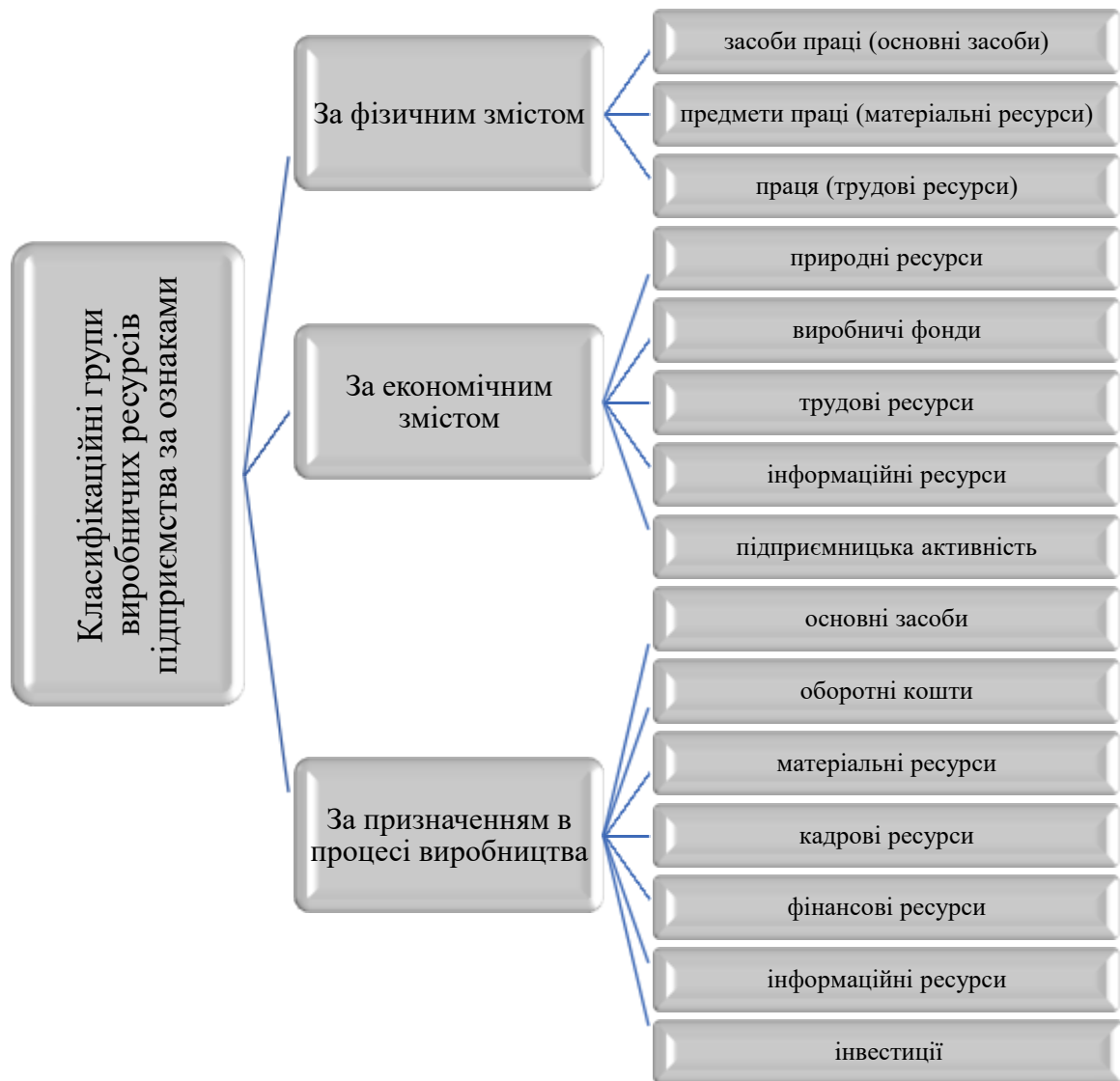

Рисунок 1.2 - Класифікаційні групи, на які поділяються виробничі ресурси підприємства за визначеними ознаками (сформовано автором за [2])

Погляди наукоців на класифікацію ресурсів підприємства також відображає рис. 1.3.

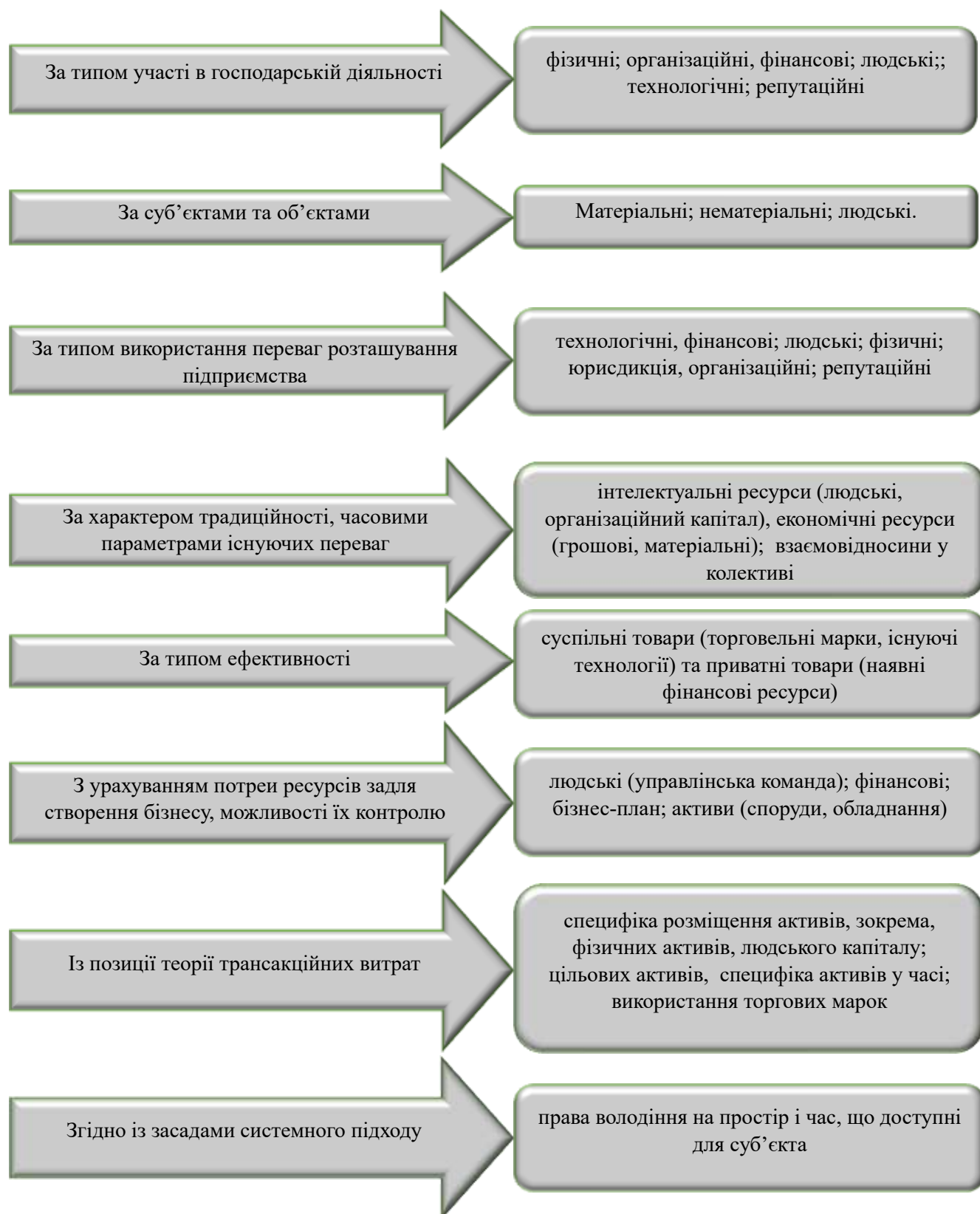

Рисунок 1. - Класифікація ресурсів підприємства (сформовано автором за [3])

Дослідницею Вовк І. зазначається, що у процесі здійснення сукупної класифікації ресурсів виходячи із їх фізичного змісту можна виділити такі головні види ресурсів як людські, матеріальні, фінансові й інформаційні. Автором наголошується, що часто використовується класифікація виробничих ресурсів за ознаками:

- а) за складом – на матеріальні, трудові, природні, фінансові;
- б) за походженням – на первинні й вторинні;
- в) за структурою – на засоби праці, предмети й продукти праці;

г) за сферою використання виділяються ресурси, які можуть бути використані у сфері обігу чи сфері виробництва. Даний науковець зазначає, що виробничі ресурси також можна класифікувати на такі їх види:

1) кадрові ресурси, для яких властивий їх певний кваліфікаційний, демографічний, а також інтелектуальний склад працівників. Також при цьому необхідно врахувати можливості їх розвитку;

2) технічні ресурси, що формуються за рахунок наявних на підприємстві виробничих потужностей, матеріалів, різноманітного устаткування;

3) технологічні ресурси включають конкурентоспроможні ідеї, новітні технології, здійснені наукові розробки;

4) фінансові ресурси, для яких властиві особливості стану активів, рівень ліквідності, формування власного й позикового капіталів, стану активів та ін.;

5) просторові ресурси, що включають наявні виробничі приміщення, розмір території підприємства, розташування на ній об'єктів комунікацій, нерухомості тощо;

6) інформаційні ресурси (кількість, якість інформаційного забезпечення, стан середовища, канали поширення інформації, що використовуються компанією та ін.;

7) ресурси, що відносяться до елементів організаційної структури управління із урахуванням гнучкості й характеру системи менеджменту, показників швидкості здійснення керуючих впливів тощо [4].

Сучасним менеджментом зміщується акцентування уваги із використання результатів роботи компанії на розвиток її потенціалу, що є виявом переходу із орієнтації на коротко- та середньострокову перспективу до використання стратегічно орієнтованих методів управління.

Науковцями було проведене аналітичне співставлення ресурсів минулих періодів та ресурсів майбутнього, що дає можливість більш наочно відобразити процес динаміки сутності ресурсів. Необхідно відмітити, що ресурси одночасно виступає і результатом минулої діяльності, що здійснювалася визначеним підприємством, і володіють потенціалом впливу на майбутнє підприємства. Критерії, що були обрані для порівняння при співставленні ресурсів у минулих та майбутніх періодах, подані на рис. 1.4.

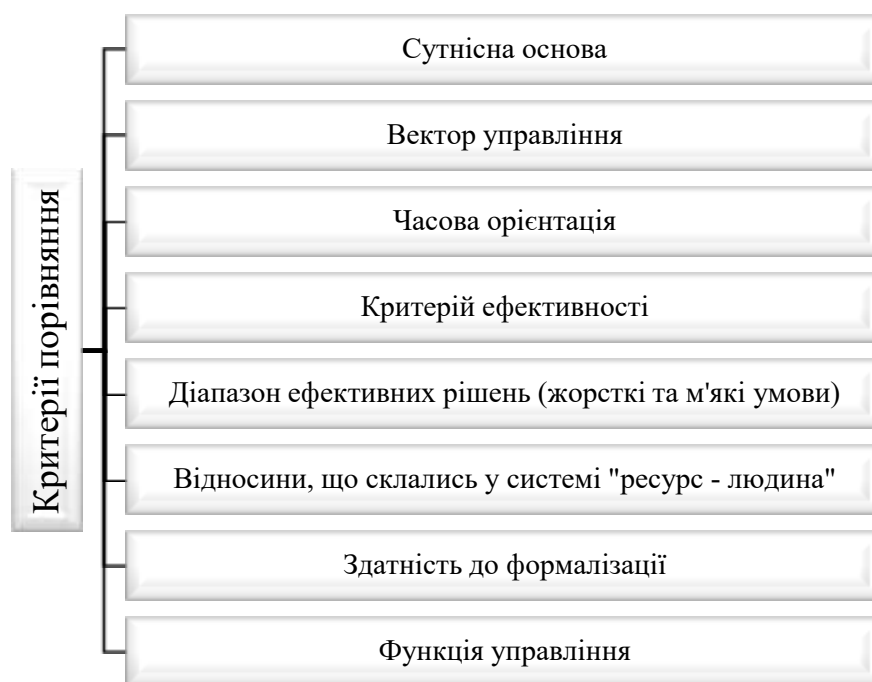

Рисунок 1.4 - Критерії порівняння при співставленні ресурсів у минулих та майбутніх періодах [6]

Слід зауважити, що у випадку, якщо формування ресурсів минулого здійснюється згідно із положеннями концепції обмеженості ресурсів компанії, то вони при цьому чітко обліковуються, вимірюються то ресурси майбутнього не

можливо більш-менш точно виміряти через існування багатоваріантності розвитку самого майбутнього.

Структуру виробничих ресурсів, що формуються у системі розширеного відтворення, доцільно зобразити наступним чином (рис. 1.5).

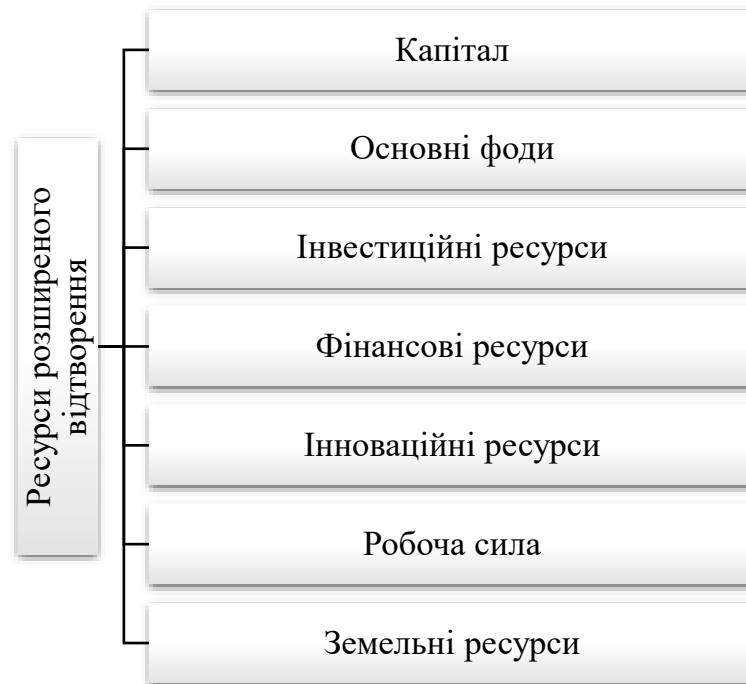

Рисунок 1.5 - Структура виробничих ресурсів [5]

Вище наведені ресурси відкривають певні можливості для підприємства, тому управління ними ставить за ціль досягнення їх розширення, водночас сприяючи підвищенню імовірності настання визначеного бажаного стану можливостей фірми.

1.2 Особливості управління виробничими ресурсами підприємства

У сучасних умовах кожне підприємство повинне вирішувати проблему створення ефективної системи ресурсного менеджменту. Науковцями [6] запропоновано застосовувати певні моделі стратегічного управління (рис. 1.6).

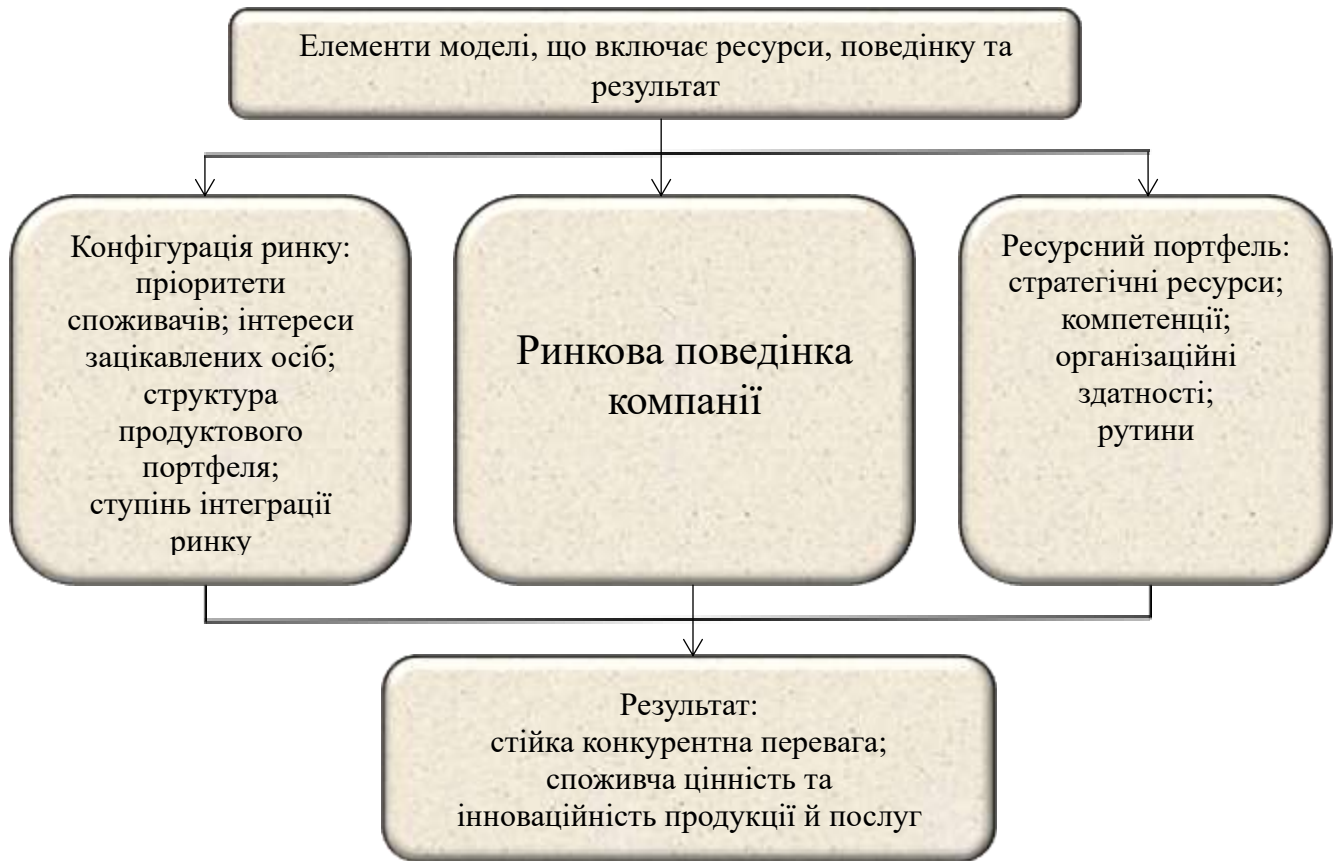

Рисунок 1.6 – Схематична модель взаємозв'язку, що складається між ресурсами, поведінкою фірми і її результатом [6]

Завдяки використанню вище описаної моделі створюються передумови для оптимального забезпечення практичного втілення ефективних принципів системи управління. Цим передбачається здатність до поєднання ресурсних можливостей компанії із ринковими умовами ведення ним господарювання. Слід зауважити, що результатом цього є забезпечення стійких конкурентних переваг фірми.

Наявність у підприємств збалансованого за його складовими портфеля ресурсів, практична реалізація раціональних заходів, що спрямовані на управління ним, має забезпечувати для підприємства низки певних переваг, які зумовлені кращими процесами акумуляції, застосуванням, а також захистом ресурсів, що формуються задля досягнення ними збалансованості між різними ресурсами й довгостроковими цілями фірми [6].

Можна прийти до висновку, що завдяки наявності визначеного взаємозв'язку, що є наслідком комбінацій сегментів, портфеля продуктів та

ресурсного портфеля, дає додаткові економічні вигоди. Переваги з'являються у фірми тоді, якщо навички чи досвід, які виникли в якійсь одній сфері діяльності, активізують процес формування стратегічних ресурсів, використання яких торкається інших сфер. У процесі залучення ресурсів необхідно забезпечити їх доступність, відповідну якість, раціональність використання, забезпечення контрольованості доступних ресурсів, можливість їх захисту від втрат [6].

Концептуальна схема, що описує управління ресурсами підприємства, наведена на рис. 1.7.

Рисунок 1.7 – Концептуальна схема, що описує управління ресурсами підприємства [6]

Завдяки практичному втіленню завдань та цілей управління ресурсами виникає можливість ефективного досягнення з використанням інструментів тактичного, оперативного чи стратегічного управління.

Основні напрями, спрямовані на забезпечення створення стійких конкурентних переваг компанії у сфері управління ресурсами зображені на рис. 1.8.

Рисунок 1.8 – Основні напрямки забезпечення підприємства стійкими конкурентними перевагами щодо управління ресурсами [6]

До складу ефективності здійснення управління виробничими ресурсами входить ціла низка чинників. Зокрема, у сільському господарстві – це ефективність використання біологічних ресурсів, землі, трудових ресурсів, практичне впровадження прогресивних ресурсозберігаючих технологій. При здійсненні управління такою системою необхідно врахувати комбінацію цілей, завдань, функцій, різноманітних принципів, методів, технологій, засобів, прийомів, очікуваних результатів, наявних ресурсів та ін. [9].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ ТОВ «БІЛИЙ БЕРЕГ»

2.1 Загальна характеристика господарської діяльності підприємства

ТОВ «Білий берег» знаходиться у Тернопільській обл., Тернопільському районі, місті Зборові. Директором даного підприємства є Кардашевський Р. С.

Дане підприємство спеціалізується на:

- виробництві м'яса свійської птиці та м'ясних продуктів;
- здійсненні оптової торгівлі м'ясом та м'ясними продуктами;
- роздрібній торгівлі м'ясом й м'ясними продуктами у спеціалізованих та неспеціалізованих магазинах;
- передачі в оренду та експлуатацію власного або орендованого нерухомого майна, вантажних та легкових автомобілів;
- наданні інших індивідуальних послуг тощо.

Учасники ТОВ «Білий берег» володіють правом:

- 1) брати безпосередню участь у діяльності підприємства, управлінні його справами в порядку, що визначений в установчих документах;
- 2) обирати органи управління даного товариства, контролю, бути обраними до них;
- 3) брати участь у процесі розподілі прибутку ТОВ «Білий берег», одержувати його частку;
- 4) отримувати інформацію щодо діяльності товариства. Зокрема, при пред'явленні вимоги учасника для ознайомлення з документами дане товариство повинне надати йому річні баланси, протоколи ревізійної комісії, звіти про фінансово-господарську діяльність, протоколи зборів, що були проведені органами управління товариства та ін.;
- 5) передавати свої повноваження до іншого учасника товариства чи його представника;

б) вийти зі складу товариства у порядку, що передбачений установчими документами.

Учасники товариства зобов'язані:

- а) виконувати рішення, прийнятими його органами управління;
- б) вносити внески у встановленому розмірі й порядку, що передбачені статутом товариства та чинним законодавством;
- в) дотримуватися вимог статуту товариства;
- г) нести інші обов'язки, що передбачені діючим законодавством країни, а також статутом товариства.

Ті з учасників товариства, що систематично не виконують або неналежним чином виконують покладені на них обов'язки, або ж перешкоджають досягненню мети підприємства своїми діями, можуть бути рішенням зборів учасників виключені із товариства. При цьому виплачується вартість належної їм частини майна. Це здійснюється в строки та у порядку, які передбачені законодавством й статутом ТОВ «Білий берег».

Учасникам даного товариства не належить право володіння окремими правами на об'єкти, які входять до складу його майна, зокрема, на об'єкти власності, що були внесені учасниками як статутний внесок.

Кожен учасник ТОВ «Білий берег» наділений правом продати (чи іншим чином відступити) свою частку статутного капіталу або її частину одному чи кільком іншим учасникам. При цьому здійснення відчуження учасником даного підприємства своєї частки (чи її частини) іншим особам допускається лише за наявності згоди учасників товариства.

Учасникам товариства надається переважне право купівлі частки (або її частини) певного учасника пропорційно до наявних у них розмірів своїх часток у випадку, якщо домовленістю між учасниками або статутом не встановлений інший порядок реалізації цього права.

У випадку придбання частки (або її частини) певного учасника ТОВ «Білий берег» самим підприємством воно зобов'язане забезпечити її реалізацію

іншим учасникам чи третім особам в порядку та у терміни, встановлені законодавством, або здійснити зменшення свого статутного капіталу.

У разі бажання учасника товариства вийти з даного товариства, він повинен не пізніше, ніж за три місяці, повідомити ТОВ про свій вихід. У разі здійснення свого виходу учасник товариства, володіє правом отримати вартість частини майна, що є пропорційною його частці, яка належить йому у статутному капіталі товариства.

Вищим органом управління ТОВ «Білий Берег» є загальні збори його учасників, вони складаються із учасників даного товариства чи представників, призначених ними. Ці представники можуть бути або постійними, або призначеними на визначений строк. Учасником у будь-який здійснена заміна одного представника на іншого, про що має бути заздалегідь повідомлено товариство. Кожен учасник товариства має визначену кількість голосів, що є пропорційною до розміру його частки, яку він має у статутному капіталі цього товариства.

Загальними зборами учасників ТОВ «Білий берег» може бути вирішено такі питання:

- встановлення основних напрямків діяльності досліджуваного товариства;
- внесення змін, доповнень до статуту товариства;
- зміна величини статутного капіталу ТОВ;
- затвердження планів роботи підприємства, а також а звітів про їх виконання;
- затвердження статутів, а також положень про них;
- прийняття рішень щодо створення, ліквідацію, реорганізацію дочірніх підприємств, представництв та філій;
- затвердження річних звітів про результати діяльності ТОВ «Білий Берег»;
- затвердження звітів ревізійної комісії;

- встановлення порядку розподілу прибутку, порядку, згідно з яким здійснюється його виплата учасникам;
- визначення порядку, з яким здійснюється покриття збитків товариства;
- прийняття рішень, що стосуються припинення діяльності досліджуваного товариства;
- призначення ліквідаційної комісії;
- проведення затвердження ліквідаційного балансу підприємства;
- встановлення величини, порядку й форми внесення учасниками товариства додаткових вкладів;
- прийняття рішень, які притягнення посадових осіб даного товариства до майнової відповідальності;
- вирішення питання, які стосуються придбання частки учасника даним товариством;
- виключення із складу учасників товариства;
- призначення і відкликання директора;
- затвердження правил, що описують процедуру прийняття внутрішніх документів Товариства;
- визначення структури товариства;
- визначення умов, за якими проводиться оплата праці посадових осіб даного товариства;
- інші питання, вирішення яких передбачено чинним законодавством.

Скликання зборів учасників даного товариства проводиться не рідше двох разів на рік.

Збори учасників ТОВ «Білий берег» правомірні у тому випадку, якщо на них є присутніми учасники або представники учасників, що у сукупності володіють більше ніж 60% голосів.

Обрання голови ТОВ здійснюється загальними зборами учасників із числа його учасників.

Головою товариства здійснюється розроблення і пропонування на розгляд зборів учасників стратегічних напрямків роботи підприємства. Також ним

проводиться у разі необхідності скликання позачергових зборів товариства. Це відбувається при наявності обставин, що викладені в установчих документах, при наявності ситуації неплатоспроможності товариства, а також інших випадках, що зумовлені виникненням потреб товариства, зокрема, наявності загрози суттєвого скорочення статутного капіталу.

Збори учасників даного товариства повинні скликатися також на вимогу виконавчого органу.

Учасниками товариства, які загалом володіють більше ніж 20 відсотками голосів, може вимагатися скликання у разі необхідності позачергових зборів у будь-який час, із будь-якого приводу у рамках діяльності підприємства.

Учасники повідомляються щодо проведення загальних зборів товариства передбаченим у статуті способом, із зазначенням місця та часу проведення зборів, його порядку денного. Дане повідомлення має надійти до скликання загальних зборів не менш як за тридцять днів. Будь-який із учасників даного товариства має право вимагати розгляду актуальних питань, що розглядаються на зборах учасників, при умові, що вони були поставлені не пізніше ніж за 25 днів до скликання зборів. Також не пізніше як за сім днів до скликання загальних зборів учасники товариства повинні мати можливість детально ознайомитися із документами, що внесені до порядку денного зборів. Щодо питань, які не були включені до порядку денного, усі рішення можуть прийматися лише за згодою усіх учасників, що присутні на зборах.

Виконавчим органом управління товариством є його директор, який повинен вирішувати усі питання, які стосуються діяльності даного товариства, окрім тих, що відносяться до виключної компетенції зборів. Загальними зборами учасників товариства можуть бути прийняті рішення щодо передачі частини їх повноважень до компетенції директора підприємства.

Директор ТОВ «Білий берег» є підзвітний зборам учасників, він організує виконання їх рішень. Керівник діє від імені даного товариства, він має право виконувати правові дії від імені товариства.

Повноваження, які має директор, можуть бути доповнені чи обмежені згідно рішення зборів учасників, для цього проводиться оформлення відповідного протоколу.

Прийняття на роботу інших керівних осіб, що працюють на контрактній основі, здійснюється директором даного підприємства. При цьому забезпечується укладання трудових договорів, контрактів. Виконання трудових функцій може здійснюватися також згідно договорів цивільно-правового характеру. Трудовому колективу товариства належать повноваження, які передбачені чинним законодавством.

Ревізійна комісія, що утворюється зборами учасників ТОВ «Білий берег», здійснює контроль за діяльністю директора.

Динаміка власного капіталу ТОВ «Білий Берег» у 2020-2022 роках зображена на рис. 2.1.

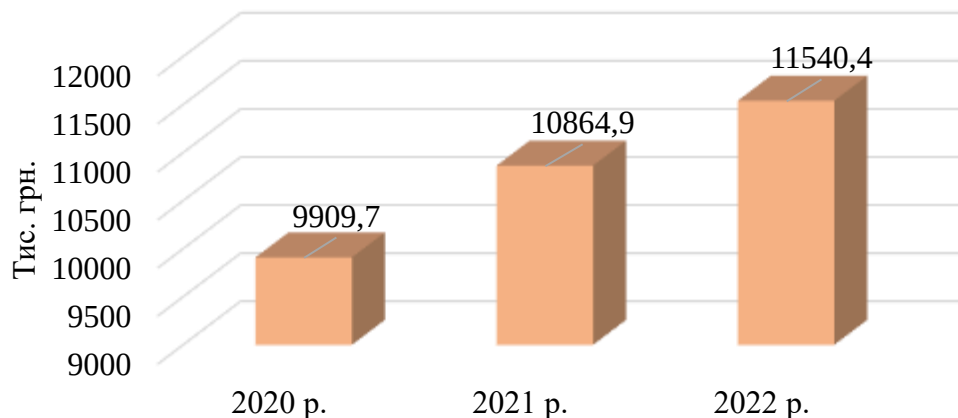

Рисунок 2.1 - Динаміка власного капіталу ТОВ «Білий Берег» у 2020-2022 роках

За даними рис. 2. , власний капітал ТОВ «Білий Берег» у 2020-2022 роках відзначався сталою тенденцією до зростання, що є позитивним для підприємства. Зокрема, темпи його зростання у 2021 році до рівня попереднього року склали 109,6%, а у 2022 р. до суми власного капіталу у 2021 році – 106,2%, тобто дані темпи дещо знизилися. Динаміку необоротних активів ТОВ «Білий Берег» у 2020-2022 роках відображають дані рис. 2.2.

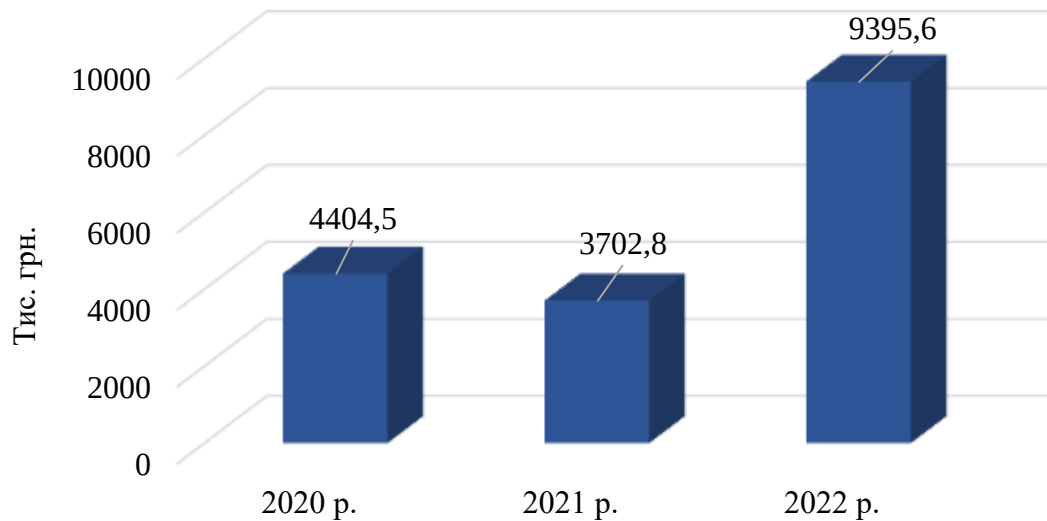

Рисунок 2.2 – Динаміка необоротних активів ТОВ «Білий Берег» у 2020-2022 роках

Отже, у 2021 році спостерігалось значне падіння необоротних активів ТОВ «Білий Берег», яке складало 701,7 тис. грн. Проте наступний, 2022 рік, відзначався збільшенням необоротних активів підприємства на 5692,8 тис. грн., що становило більше як у 2,5 рази. Остання зміна є позитивною, оскільки відкриває перед ТОВ «Білий Берег» значні можливості зростання обсягів діяльності. Динаміка оборотних активів ТОВ «Білий Берег» у 2020-2022 роках відображена на рис. 2.3.

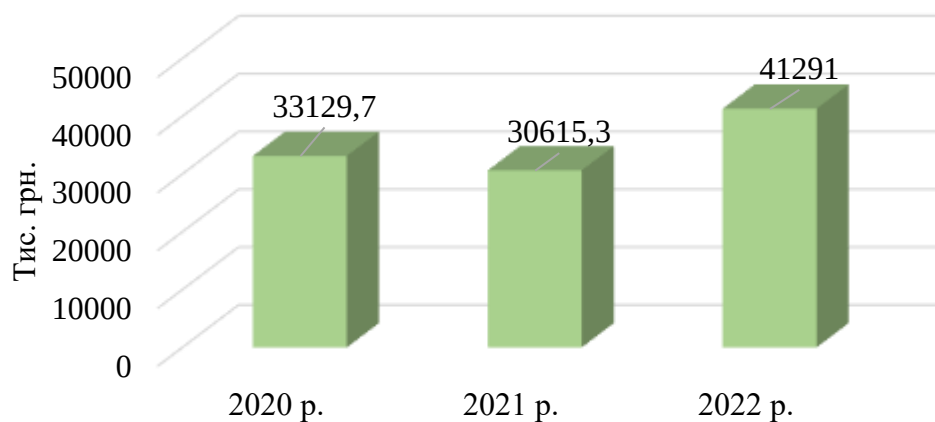

Рисунок 2.3 – Динаміка оборотних активів ТОВ «Білий Берег» у 2020-2022 роках

Згідно даних рис. 2.3, сума оборотних активів ТОВ «Білий Берег» у 2021 році складала 92,4% від рівня 2020 року, тобто зменшилася на 7,6%. Проте у 2022 році їх величина зросла на 10675,7 тис. грн. (на 34,9%), що говорить про досить суттєве покращення забезпечення діяльності підприємства оборотними коштами.

Рис. 2.4 містить графічну ілюстрацію того, як змінювалися у динаміці показники прибутку підприємства у 2020-2022 роках.

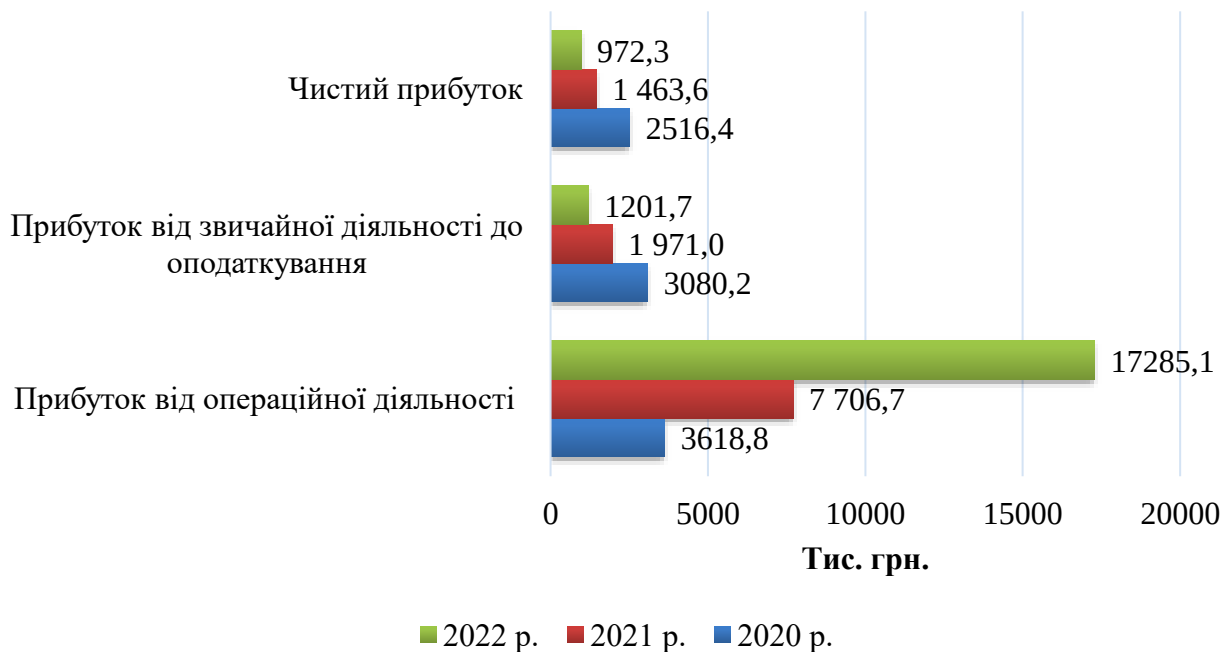

Рисунок 2.4 – Графічне зображення динаміки показників прибутку ТОВ «Білий Берег»

Аналізуючи динаміку прибутку від операційної діяльності ТОВ «Білий Берег», робимо висновок, що протягом 2020-2022 років даний показник стабільно зростає. Загалом за цей період його приріст становив 13666,3 тис. грн., або майже 4,8 разів. Проте прибуток від звичайної діяльності даного товариства до оподаткування при цьому спадає (на 1878,5 тис. грн., або 61,0%).

Динаміка чистого прибутку за цей період також характеризувалася різким спадом (на 1544,1 тис. грн., або 61,4%). Зауважимо, що це явище є негативним

для діяльності ТОВ «Білий Берег», і воно відбувалося поряд із скороченням обсягів виробництва його продукції.

Аналіз фактичних обсягів виробництва продукції підприємства у тоннах подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Аналіз фактичних обсягів виробництва продукції підприємства (т)

Назва продукції	Обсяги виробництва по роках		Відхилення 2022 р. від 2021 р.	
	2021	2022	абсолютне (+, -)	відносне, %
Кури, тушки курчат (свіжі та охолоджені)	2300,0	2264,9	-35,1	-1,5
Субпродукти харчові птиці	270,0	256,2	-13,8	-5,1
Всього	2570,0	2521,1	-48,9	-1,9

Згідно даних табл. 2.1, 2022 рік порівняно із попереднім роком відзначався деяким падінням обсягів виробленої продукції, що виражена в натуральних одиницях виміру. Зокрема, за останній рік, у якому проводилося дослідження, випуск м'яса курей і тушок курчат зменшився на 35,1 т, або на 1,5%. Падіння обсягів виробництва також торкнулося такого виду продукції, як субпродукти харчові птиці, вона складало 13,8 т, або 5,1%. Загалом зменшення випуску м'ясної продукції курей бройлера складало 48,9 т, або 1,9%.

2.2 Оцінка виробничих ресурсів ТОВ «Білий Берег»

Дані динаміки й структури засобів, які вкладені в основні фонди ТОВ «Білий Берег» (за первісною вартістю) наведені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка й структура засобів, які вкладені в основні фонди ТОВ «Білий Берег» (за первісною вартістю)

Група основних фондів	На кінець 2021 р.		На кінець 2022 р.		Відхилення, (+, -)	
	тис. грн.	частка у структурі, %	тис. грн.	частка у структурі, %	тис. грн.	частки у структурі, %
1. Будівлі, споруди, передавальні пристрої	3618,6	41,5	6428,0	42,6	2809,4	1,1
2. Машини і обладнання	2249,6	25,8	4119,4	27,3	1869,8	1,5
3. Транспортні засоби	1316,6	15,1	2006,9	13,3	690,3	-1,8
4. Прилади, виробничий інвентар	976,6	11,2	1614,5	10,7	637,9	-0,5
5. Інші види основних фондів	558,0	6,4	920,4	6,1	362,4	-0,3
Всього	8719,4	100	15089,2	100	6369,8	-

Як показують дані таблиці 2.2, у структурі основних фондів ТОВ «Білий Берег» відзначалася тим, що домінуюча частка у ній належала будівлям, спорудам, передавальним пристроям, причому у 2022 році вона зросла на 1,1% і дорівнювала 42,6%. У вартісному вираженні приріст даної групи основних фондів товариства дорівнював 2809,4 тис. грн. Сума вартості машини та обладнання, що ТОВ «Білий Берег» використовує у своїй діяльності, у 2022 році збільшилася порівняно із даними попереднього року на 1869,8 тис. грн., а її частка зросла на 1,5%.

Що стосується групи транспортних засобів даного товариства, то у 2022 році спостерігався приріст їх вартості на 690,3 тис. грн. при зменшенні частки у загальній структурі на 1,8%.

Для 2022 року також було характерним збільшення вартості таких видів

груп основних фондів як прилади й виробничий інвентар (на 637,9 тис. грн.) та інші види основних фондів (на 362,4 тис. грн.), хоча у загальній структурі частка даних при цьому скоротилася.

Динаміка середньої чисельності персоналу ТОВ «Білий Берег» у 2021-2023 роках відображена на рис. 2.5.

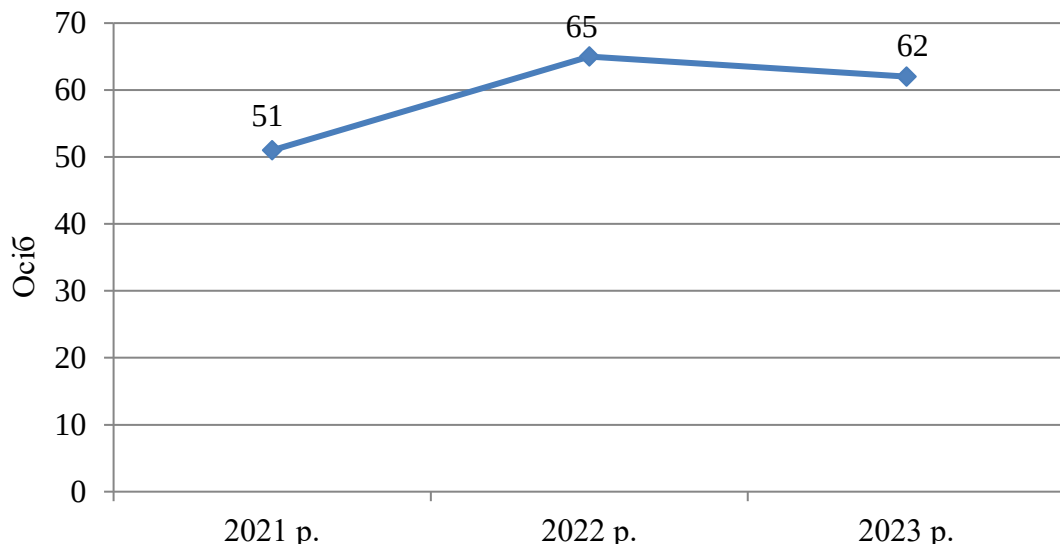

Рисунок 2.5 - Динаміка середньої чисельності персоналу ТОВ «Білий Берег» у 2021-2023 роках

Згідно даних рис. 2.5, у 2022 році спостерігалось зростання чисельності персоналу ТОВ «Білий Берег» на 14 осіб, а у наступному році - падіння на 3 особи порівняно з 2021 роком.

Структура персоналу ТОВ «Білий Берег» за 2022 рік наведена на рис. 2.6.

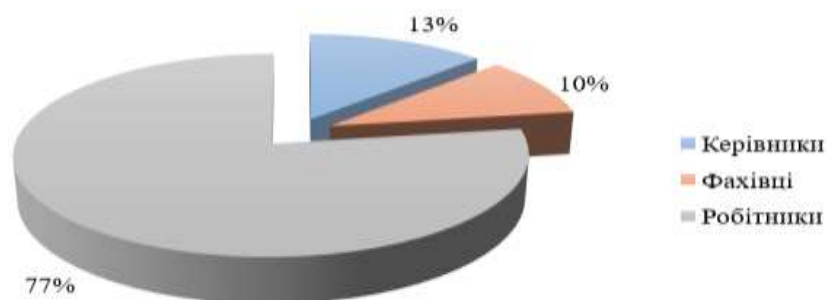

Рисунок 2.6 - Структура персоналу ТОВ «Білий Берег» у 2022 році

Отже, у структурі персоналу підприємства за даними 2022 року основну частку займали робітники - 77,4%. На керівників припадало 12,9% у структурі персоналу, а на фахівців – 9,7%.

Дані аналізу зносу основних фондів ТОВ «Білий Берег» ілюструють дані табл. 2.3.

Таблиця 2.3 - Дані аналізу зносу основних фондів ТОВ «Білий Берег»

Назва показника	Сума, тис. грн.		Відхилення 2022 р. від 2021 р.	
	2021 р.	2022 р.	абсолютне (+, -)	відносне, %
1. Початкова вартість основних фондів	8719,4	15089,2	6369,8	73,1
2. Вартість зношення основних фондів	5017,2	5693,5	676,3	13,5
3. Ступінь придатності основних фондів	0,4	0,6	0,2	50,0
4. Ступінь зносу основних фондів	0,6	0,4	-0,2	-33,3

Дані аналізу зносу основних фондів ТОВ «Білий Берег» показують, що станом на кінець 2021 року ступінь придатності основних фондів (0,4) був нижчий за ступінь їх зносу (0,6). Проте зазначимо, що ступінь придатності ОФ у 2022 році зріс на 50,0% до рівня 2021 року, а ступінь зносу, навпаки, зменшився на третину, що є позитивним для товариства. На основі цього можемо зробити висновок щодо покращення технічного стану основних виробничих фондів у звітному періоді.

Це відбулося внаслідок введення у процес виробництва ТОВ «Білий Берег» нових основних фондів, що сприяло розширенню виробничих потужностей товариства та його технічному переоснащенню.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ ТОВ «БІЛИЙ БЕРЕГ»

3.1 Пропозиції щодо підвищення енергоефективності діяльності ТОВ «Білий Берег» шляхом впровадження біогазової установки

Одним із пропонованих нами напрямів покращення використання виробничих ресурсів підприємства ТОВ «Білий Берег» є впровадження виробництва біогазу, яке буде здійснюватися за рахунок використання відходів вирощування курей та виробництва м'ясної продукції даного товариства.

Утворення біогазу відбувається як результат біохімічних процесів, що здійснюються внаслідок симбіотичної життєдіяльності трьох основних груп бактерій. У процесі цього продукти метаболізму одних бактерій виступають у якості продуктів харчування для інших. Отже, біогаз слугує різновидом біопалива, формування якого проходить у процесі ферментації біомаси, яка може відзначатися різноманітним походженням. Зокрема, такою біомасою можуть бути такі види сировини: курячий послід чи гній іншого походження, харчові й побутові відходи, солома, різноманітні органічні речовини, що є сировиною для мікробіологічних процесів. Вихід біогазу, що здійснюється у результаті роботи біогазової установки, отримується завдяки діяльності мікроорганізмів, що забезпечують розкладання біомаси як результат біохімічних реакцій.

Переваги, які ТОВ «Білий Берег» може отримати від впровадження біогазового виробництва, наступні:

- а) одержання природного газу (метану), який підприємство зможе використовувати для своїх потреб чи для продажу;
- б) отримання теплової й електричної енергії, що виробляється під час метанового бродіння;

в) утилізація відходів тваринницького бізнесу, що буде сприяти одержанню економічної вигоди;

г) вихід органічних добрив як побічного продукту. Ці добрива можуть бути використані для підживлення ґрунтів та сприяти зростанню врожайності сільськогосподарських культур.

д) сприяння вирішенню екологічних проблем. Процес виробництва біогазу може передбачати залучення у якості сировини не лише тваринницьких відходів, а й будь-яких місцевих ресурсів природного походження. Викиди метану в атмосферу, які відбуваються при здійсненні процесів перегнивання органічних речовин, сприяють підвищенню температури повітря на Землі.

Отже, виробництво біогазу сприятиме виникненню нових бізнес-партнерів, зростанню ефективності підприємницької діяльності, адже використання значної кількості тваринницьких відходів досліджуваного товариства є вагомим фактором впровадження виробництва біогазу та отримання корисних продуктів та ресурсів.

Обрахунки прогнозних витрат на придбання устаткування для виробництва біогазу на «Білий Берег» подано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Прогнозні витрати на придбання устаткування для виробництва біогазу на «Білий Берег»

№ з/п	Вид устаткування	Ціна (тис. грн.)	Кількість (шт.)	Вартість (тис. грн.)
1	Біореактор	1200,0	2	2400,0
2	Газгольдер для біогазу	300,0	2	600,0
3	Теплоелектрогенератор	1496,0	1	1496,0
4	Ємність для збору гноївки	91,2	1	91,2
5	Насос для здійснення перекачування гноївки	82,2	2	164,4
6	Система фільтрів	80,4	1	80,4
7	Інше обладнання			123,4
	Разом			4955,4

Отже, прогнозні витрати на придбання устаткування для виробництва біогазу товариством «Білий Берег» будуть рівні 4955,4 тис. грн.

Окрім придбання установки для виробництва біогазу, потрібно здійснити ряд витрат, необхідних для перевезення даного устаткування, виконання будівельних та монтажних робіт тощо. Розрахунок сумарної величини витрат, що необхідно вкласти на введення в дію біогазової установки ТОВ, показаний у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Сума витрат на впровадження біогазової установки на ТОВ «Білий Берег»

Вид витрат	Вартість, тис. грн.
Проведення підготовчих робіт	864,6
Закупівля біогазової установки	4955,4
Витрати на доставку установки	192,0
Будівельно-монтажні роботи	384,0
Непередбачені витрати	300,0
Разом витрат	6696,0

Разом сума витрат на впровадження біогазової установки на ТОВ «Білий Берег» складатиме 6696,0 тис. грн.

Забезпечення функціонування установки, як планується, буде досягатися із залученням двох працівників. Місячний розмір заробітної плати кожного працівника становитиме 9800 грн./міс. Тоді річна величина витрат на оплату праці робітників, що будуть забезпечувати роботу установки, будуть рівні:

$$9800 \text{ грн./міс.} \times 2 \times 12 \text{ міс.} = 235\,200 \text{ грн.}$$

Знайдемо також річну суму нарахувань, що будуть здійснюватися на

заробітну плату працівників ТОВ «Білий Берег» після впровадженні біогазової установки:

$$196800 \text{ грн.} \times 22\%/100\% = 51,7 \text{ тис. грн.}$$

Перелік річних витрат, необхідних для поточного забезпечення роботи біогазової установки на ТОВ «Білий Берег», показано в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 - Перелік річних витрат, необхідних для поточного забезпечення роботи біогазової установки на ТОВ «Білий Берег»

Елементи витрат	Сума витрат (тис. грн.)
1. Матеріальні витрати	4072,4
2. Витрати на оплату праці	235,2
3. Нарахування на заробітну плату	51,7
4. Амортизація	1339,2
5. Інші витрати	372,0
Всього витрат	6070,5

Згідно даних табл. 3.3, величина річних витрат, необхідних для поточного забезпечення роботи біогазової установки на ТОВ «Білий Берег», буде дорівнюватиме 6 млн. 70,5 тис. грн.

Знайдемо обсяг біогазу, що може бути одержаний ТОВ «Білий Берег» протягом року, використовуючи таку формулу:

$$\text{Об.г.} = K \times \text{Пк.} \times \text{Вих.г.}, \quad (3.1)$$

де Об.г. – обсяг біогазу, що повинен бути одержаний ТОВ «Білий Берег» протягом року;

К - кількість курей, що одночасно утримуються, послід яких буде використаний як сировина для завантаження у біогазову установку;

Пк. - річний обсяг курячого посліду, який може принести одна особина, (60 кг або 0,06 т);

Вих.г. – вихід біогазу з 1 т курячого посліду (150 м³ біогазу).

У результаті підставлення даних у формулу (3.1) ми отримаємо такий результат:

$$\text{Об.г.} = 100000 \times 0,06 \times 150 = 900,0 \text{ млн. м}^3.$$

Отже, прогнозований обсяг біогазу, що планується одержати ТОВ «Білий Берег» протягом року від роботи біогазової установки, складатиме 900,0млн.м³.

Після цього ми можемо провести обчислення обсягу електроенергії, яку підприємство може виробити з біогазу протягом року:

$$E_{г.} = \text{Об.г.} \times \text{Вих. ел.}, \quad (3.2)$$

де $E_{г.}$ – обсяг виробленої електроенергії;

Вих. ел. – кількість електроенергії, яка отримана з 1м³ біогазу (становить два кіловати).

Проведемо розрахунки за формулою (3.2):

$$Q_{ел.ен.} = 900,0 \times 2 = 1800 \text{ МВт.}$$

Вартість виробленої електроенергії при тарифі 4,4 грн. за 1 кВт складатиме:

$$B_{ел.ен.} = 1800 \text{ 000 кВт} \times 4.4 \text{ грн.} = 7 \text{ 920 000 грн.}$$

Тоді кількість виробленої теплової енергії з отриманого в біогазовій установці газу становитиме:

$$Q_{\text{тепл. ен.}} = Q_{\text{г заг}} \times V_{\text{тепл.}}, \quad (3.3)$$

де $Q_{\text{тепл. ен.}}$ – кількість виробленої теплової енергії;

$V_{\text{тепл.}}$ – вихід теплової енергії з 1 м^3 біогазу (1,6 кВт).

$$Q_{\text{ел. ен.}} = 900000 \times 1,6 = 1440\,000 \text{ кВт.}$$

Окрім біогазу, робота установки здатна забезпечити отримання теплової енергії від теплоелектрогенератора. Для знаходження вартості отриманої теплової енергії застосуємо формулу:

$$B_{\text{тепл. ен.}} = Q_{\text{тепл. ен.}} \times K_{\text{тепл.}}, \quad (3.4)$$

де $K_{\text{тепл.}}$ – ціна теплової енергії.

Отримана тепла енергія може бути використана товариством на потреби обігріву курячої ферми, інших приміщень тощо.

Обчислення суми прогнозного річного економічного ефекту, який очікується одержати ТОВ «Білий Берег» від введення в експлуатацію біогазової установки, наведено у табл. 3.4.

Отже, загальна вартість річних обсягів вироблених ресурсів на ТОВ «Білий Берег» у результаті введення в експлуатацію біогазової установки становитиме 10646,8 тис. грн.

Таблиця 3.4 - Суми прогнозних річних обсягів виробництва ресурсів, який очікується одержати ТОВ «Білий Берег» від введення в експлуатацію біогазової установки

Показники	Одиниці виміру	Значення показника
1. Обсяг виходу біогазу за рік	тис. м ³	900
2. Річний обсяг виробленої електроенергії	тис. кВт	1800
3. Сума вартості одержаної електроенергії	тис. грн.	7920
4. Обсяг тепла при спалюванні біогазу	Гкал	1238,1
5. Сума вартості виробленої теплової енергії	тис. грн.	1826,3
6. Надходження коштів від виробництва біодобрив	тис. грн.	900,5
Загальна сума	тис. грн.	10646,8

Для обчислення річного економічного ефекту (Еф), який прогнозується при впровадження біогазової установки на ТОВ «Білий Берег», використаємо формулу:

$$Еф = Рб.г. - З б.г. \quad (3.5)$$

Зб.г. – величина річних витрат, необхідних для поточного забезпечення роботи біогазової установки на ТОВ «Білий Берег».

Звідси отримаємо:

$$Еб.у. = 10646,8 - 6070,5 = 4576,3 \text{ тис. грн.}$$

Для проведення економічного оцінювання доцільності реалізації вкладення інвестиційних ресурсів в даний проєкт на досліджуваному підприємстві застосуємо методи: чиста теперішня вартість проєкту

впровадження використання біогазової установки, індекс його прибутковості й періоди окупності (із врахуванням часового чинника та без нього).

Рис. 3.1 ілюструє результати проведеного нами знаходження суми дисконтованих грошових потоків цього проєкту.

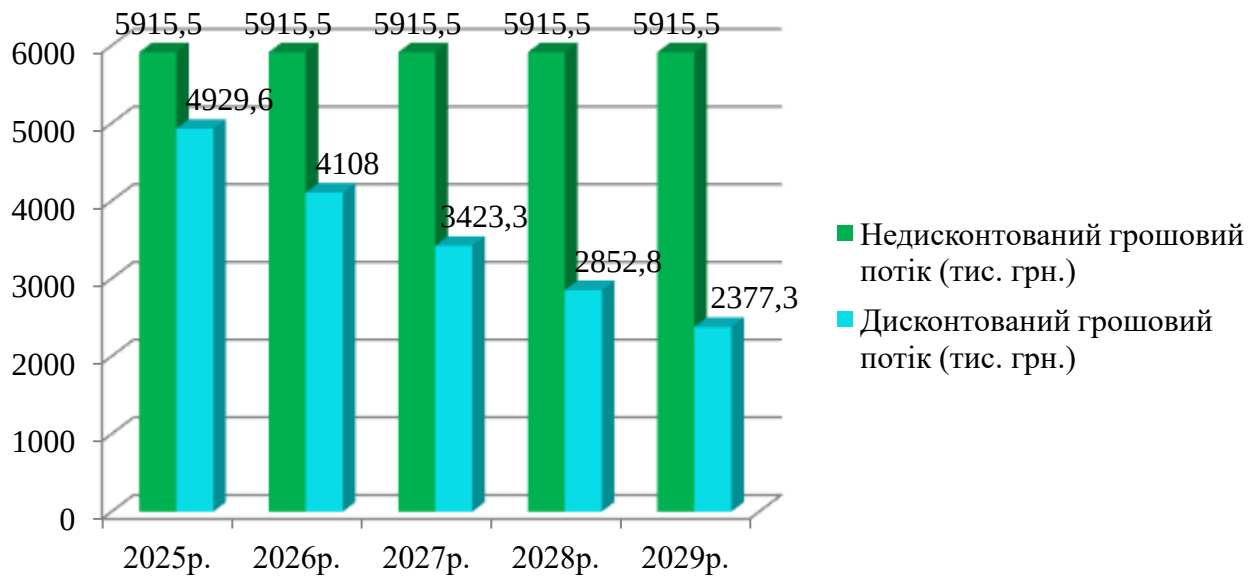

Рисунок 3.1 – Динаміка грошових потоків проєкту впровадження біогазової установки на ТОВ «Білий Берег»

Знайдемо суму чистої теперішньої вартості проєкту, що розглядається нами, при цьому використовуючи наступну формулу:

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{ГП_t}{(1+E)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+E)^t}, \quad (3.6)$$

де $ГП_t$ — грошові потоки, які будуть пронесені проєкту за рік t ;

C_t — витрати на проєкт, які будуть здійснені у рік t ;

E — дисконтна ставка;

t — рік втілення проєкту.

У нашому випадку розрахуємо суму чистої теперішньої вартості як різницю між сумою наведених на рис. 3.1 дисконтованих грошових потоків та капітальними інвестиціями, що мають бути здійснені у даний проєкт:

$$NPV = 17691,0 - 6696,0 = 10995,0 \text{ тис. грн.}$$

Отриманий нами результат обчислення чистої теперішньої вартості проєкту впровадження біогазової установки на ТОВ «Білий Берег» складає 10995,0 тис. гривень. Так як це – позитивне значення, значно більше за 0, то проєкт заслуговує на те, щоб бути впровадженим.

Знаходження індексу прибутковості внесеного проєкту проведене на основі того, що цей показник є часткою між сумарним значенням дисконтованих грошових потоків та інвестиційними затратами:

$$PI = 17691,0 / 6696,0 = 2,64.$$

За результатами проведених розрахунків видно, що даний показник перевищує одиничне значення, тому даний проєкт є ефективним.

Для обрахунку простого періоду окупності (Пок.п.) інвестицій, що мають бути вкладені для введення на ТОВ «Білий Берег» біогазової установки, необхідно знайти частку інвестованих коштів у проєкт і недисконтованого річного грошового потоку, тобто:

$$\text{Пок.п.} = 6696,0 / 5915,5 = 1,13 \text{ року.}$$

Обчислений нами дисконтований період окупності цього проєкту, який оснований на врахуванні часової вартості грошей, складає 1,43 року.

Результати здійснених нами розрахунків відображено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Показники, що характеризують економічну доцільність проекту впровадження використання біогазової установки на ТОВ «Білий Берег»

Назва показника	Один. виміру	Значення
1. Початкові інвестиції проекту	тис. грн.	6696,0
2. Прогнозовані річні надходження коштів від проекту	тис. грн.	4576,3
3. Прогнозна величина річного грошового потоку	тис. грн.	5915,5
4. Сумарна вартість дисконтованих грошових потоків даного проекту	тис. грн.	17691,0
5. Індекс прибутковості	-	2,64
6. Чиста теперішня вартість	тис. грн.	10995,0
7. Дисконтований період окупності	роки	1,43
8. Простий період окупності	роки	1,13

Аналізуючи наведені в табл. 3.5 величину показників приходимо до висновку щодо економічної доцільності проекту впровадження використання біогазової установки на ТОВ «Білий Берег».

3.2 Пропозиції щодо комплексної переробки відходів основного виробництва

Пропонуємо впровадити комплексну переробку відходів основного виробництва ТОВ «Білий Берег» шляхом впровадження виробництва тваринних кормів. Для їх виробництва планується використовувати відходи забою і переробки курей. Пропонованим нами новим видом продукції товариства буде м'ясо-кісткове борошно.

Слід зауважити, що використання даного виду продукції, який виступає цінною складовою комбікорму, є перспективним, так як м'ясо-кісткове борошно є дуже корисним при здійсненні відгодівлі курей, свиней, інших тварин. Так, раціон курей може включати до 15% вмісту м'ясо-кісткового

борошна, яке виступає у якості джерела повноцінного білка, кальцію, фосфору й магнію, які дуже потрібні для організму тварин. Білки м'ясо-кісткового борошна відзначаються високим ступенем перетравлення й засвоєння корисних речовин. М'ясо-кісткове борошно може також слугувати як білкова добавка до корму для собак, котів, а також цінне добриво для рослин.

Вважаємо за доцільне на ТОВ «Білий Берег» здійснити придбання нового устаткування, призначеного для виробництва м'ясо-кісткового борошна, ціна якого складає 5180,0 тис. грн.

Також необхідним є проведення врахування таких витрат:

а) витрати на доставку обладнання, які приймаються на рівні 8% від його вартості:

$$5180,0 \cdot 8/100 = 414,4 \text{ тис. грн.}$$

б) витрати на здійснення монтажу лінії, що дорівнюють 6% від вартості устаткування:

$$5180,0 \cdot 6/100 = 310,8 \text{ тис. грн.}$$

в) витрати на здійснення пусконаладжувальних робіт, вони прогноуються на рівні 5% від вартості обладнання:

$$5180,0 \cdot 5/100 = 259,0 \text{ тис. грн.}$$

г) інші витрати (5% від вартості обладнання):

$$5180,0 \cdot 5/100 = 259,0 \text{ тис. грн.}$$

Результати проведених вище обчислень наведено у табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Розрахунок початкових витрат проєкту комплексної переробки відходів основного виробництва ТОВ «Білий Берег»

Вид витрат	Сума, тис. грн.
Ціна устаткування для виробництва м'ясо-кісткового борошна	5180,0
Витрати на транспортування	414,4
Монтажні роботи	310,8
Пусконаладжувальні роботи	259,0
Інші витрати Ціна	259,0
Разом витрат	6423,2

Згідно даних таблиці 3.6, усього витрати на закупівлю й введення у виробництво обладнання, яке буде задіяне у процесі виробництва м'ясо-кісткового борошна, будуть складати 6423,2 тис. грн.

Обслуговування пропонованого устаткування, призначеного для комплексної переробки відходів основного виробництва ТОВ «Білий Берег», планується здійснювати за допомогою двох працівників, причому середньомісячна заробітна плата для кожного із них приймається 7490 грн.

Обчислимо річний фонд заробітної плати робітників, які будуть задіяні у процесі виробництва м'ясо-кісткового борошна:

$$7490 \times 2 \times 12 = 179760 \text{ грн.}$$

Річні амортизаційні відрахування даного проєкту будуть рівні:

$$6423,2 / 5 = 1284,64 \text{ тис. грн.}$$

Обчислення загальної прогнозованої величини затрат на виготовлення даним товариством м'ясо-кісткового борошна показані у табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Прогнозовані річні витрати на виробництво м'ясо-кісткового борошна на 2025 рік

Елементи витрат	Сума, тис. грн.
Матеріальні витрати	4031,8
Витрати на оплату праці	179,8
Відрахування на соціальні заходи	39,6
Амортизація обладнання	1284,6
Інші витрати	75,0
Всього виробничих витрат	5610,8
Витрати на збут	252,8
Загальна сума витрат	5863,6

Згідно даних таблиці 3.7, прогнозовані річні витрати на виробництво м'ясо-кісткового борошна на 2025 рік становитимуть 5 млн. 863,6 тис. грн.

Після цього слід розрахувати прогнозну суму прибутку (ПР), отриманого підприємством від впровадження випуску м'ясо-кісткового борошна:

$$\text{ПР} = \text{Д} - \text{З}, \quad (3.7)$$

де Д – прогнозований дохід, отриманий у результаті продажу продукції, одержаної в результаті переробки відходів основного виробництва ТОВ «Білий Берег»;

З – прогнозовані затрати, необхідні для налагодження підприємством виробництва й реалізації м'ясо-кісткового борошна.

Прогнозні річні фінансові результати товариства від впровадження виробництва тваринних кормів на 2025 рік відображені у даних табл. 3.8.

Таблиця 3.8 - Прогнозовані фінансові результати товариства від налагодження виробництва тваринних кормів на 2025 рік

Показник	Сума, тис. грн.
Чистий дохід від реалізації продукції	7189,0
Сукупні затрати на виробництво й реалізацію продукції	5863,6
Прибуток до оподаткування	1315,4
Податок на прибуток	236,8
Чистий прибуток	1552,2

Згідно даних табл. 3.8, прогнозована сума чистого фінансового результату товариства від налагодження виробництва тваринних кормів на 2025 рік складатиме 1 млн. 552,2 тис. грн.

Обчислимо також рентабельність тваринних кормів. Для цього слід знайти частку чистого прибутку товариства від даної пропозиції та затрат на виробництво продукції.

Рентабельність цього виду продукції становитиме:

$$(1552,2 / 5863,6) \times 100\% = 26,5\%.$$

Розрахунок сум прогнозованих річних грошових потоків запропонованого нами проєкту наведемо у табл. 3.9.

Таблиця 3.9 – Обчислення сум прогнозованих річних грошових потоків запропонованого проєкту, тис. грн.

Показники	Сума річного грошового потоку				
	2025 рік	2026 рік	2027 рік	2028 рік	2029 рік
Додатковий чистий прибуток	1552,2	1552,2	1552,2	1552,2	1552,2
Амортизація обладнання	1284,6	1284,6	1284,6	1284,6	1284,6
Всього сума грошового потоку	2836,8	2836,8	2836,8	2836,8	2836,8

Як видно з таблиці 3.9, сума щорічних прогнозованих річних грошових потоків запропонованого проєкту комплексної переробки відходів основного виробництва ТОВ «Білий Берег» становить 2 млн. 836,8 тис. грн.

Після цього необхідно обчислити величини дисконтованих грошових потоків цього проєкту (табл. 3.10).

Таблиця 3.10 – Обчислення дисконтованих грошових потоків товариства від запропонованого проєкту комплексної переробки відходів основного виробництва ТОВ «Білий Берег»

Роки	Грошовий потік, тис. грн.	Коефіцієнт дисконтування (при 20%)	Дисконтований грошовий потік, тис. грн.
t	$ГП_t = ЧП_t + A_t$	$1/(1+R)^t$	$ГП_t / (1+R)^t$
2019 рік	2836,8	0,833	2364,0
2020 рік	2836,8	0,694	1970,0
2021 рік	2836,8	0,579	1641,7
2022 рік	2836,8	0,482	1368,1
2023 рік	2836,8	0,402	1140,0
Всього			8483,8

Згідно даних табл. 3.10, сума дисконтованих грошових потоків товариства від запропонованого проєкту комплексної переробки відходів основного виробництва ТОВ «Білий Берег» за період реалізації проєкту дорівнюватиме 8 млн. 483,8 тис. грн.

Результати оцінки ефективності впровадження ТОВ «Білий Берег» виробництва тваринних кормів зведемо в таблицю 3.11.

Таблиця 3.11 – Показники, що характеризують економічну доцільність проекту впровадження переробки відходів основного виробництва ТОВ «Білий Берег»

Показники ефективності проекту	Значення показника
Початкові витрати проекту, тис. грн.	5863,6
Рентабельність продукції, %	26,5
Чиста теперішня вартість, тис. грн.	2620,2
Індекс прибутковості	1,45
Простий термін окупності (роки, міс.)	2 роки 1 місяць
Дисконтований термін окупності (роки, міс.)	2 роки 11 місяців

Отже, чиста теперішня вартість запропонованого нами проекту рівна 2 млн. 620,2 тис. грн., індекс прибутковості – 1,45, простий термін окупності – 2 рік 1 місяць, а дисконтований становить 2 роки 11 місяців, і це говорить про ефективність даного проекту та доцільність його впровадження на ТОВ «Білий Берег».

РОЗДІЛ 4

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1 Проведення інструктажів з охорони праці

Одним із обов'язків роботодавця є забезпечення проведення інструктажів з охорони праці на підприємстві. Згідно Закону України «Про охорону праці» працівники під час прийняття на роботу та протягом роботи мають проходити інструктаж з питань охорони праці. Якщо працівник не пройшов інструктаж, його не допускають до роботи.

За характером і часом проведення інструктажі з питань охорони праці поділяються на вступний, первинний, повторний, позаплановий та цільовий.

Вступний інструктаж проводиться:

- з усіма працівниками, яких приймають на постійну або тимчасову роботу, незалежно від освіти, стажу роботи та посади;
- з працівниками інших організацій, які прибули на підприємство і беруть безпосередню участь у виробничому процесі або виконують інші роботи для підприємства;
- з учнями та студентами, які прибули на підприємство для проходження виробничої практики;
- у разі екскурсії на підприємство;
- з усіма вихованцями, учнями, студентами та іншими особами, які навчаються в середніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих закладах освіти при оформленні або зарахуванні до закладу освіти.

Первинний інструктаж проводиться до початку роботи безпосередньо на робочому місці з працівником:

- новоприйнятим (постійно чи тимчасово) на підприємство;
- який переводиться з одного цеху виробництва до іншого;
- який буде виконувати нову для нього роботу;

- з відрядженим працівником, який бере безпосередню участь у виробничому процесі на підприємстві.

Проводиться з вихованцями, учнями та студентами середніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих закладів освіти:

- на початку занять у кожному кабінеті, лабораторії, де навчальний процес пов'язаний з небезпечними або шкідливими хімічними, фізичними, біологічними факторами, у гуртках, перед уроками трудового навчання, фізкультури, перед спортивними змаганнями, вправами на спортивних снарядах, при проведенні заходів за межами території закладів освіти;

- перед виконанням кожного навчального завдання, пов'язаного з використанням різних механізмів, інструментів, матеріалів;

- на початку вивчення кожного нового предмета (розділу, теми) навчального плану (програми) — із загальних вимог безпеки, пов'язаних з тематикою і особливостями проведення цих занять.

Повторний інструктаж проводиться з працівниками на робочому місці в терміни, визначені відповідними чинними галузевими нормативними актами або керівником підприємства з урахуванням конкретних умов праці, але не рідше:

- на роботах з підвищеною небезпекою — 1 раз на три місяці;
- для решти робіт — 1 раз на шість місяців.

Позаплановий інструктаж проводиться:

1) з працівниками на робочому місці або в кабінеті охорони праці:

- при введенні в дію нових або переглянутих нормативних актів про охорону праці, а також при внесенні змін та доповнень до них;

- при зміні технологічного процесу, заміні або модернізації устаткування, приладів та інструментів, вихідної сировини, матеріалів та інших факторів, що впливають на стан охорони праці;

- при порушеннях працівниками вимог нормативних актів про охорону праці, що можуть призвести або призвели до травм, аварій, пожеж;

- при виявленні особами, які здійснюють державний нагляд і контроль за охороною праці, незнання вимог безпеки стосовно робіт, що виконуються працівником;

- при перерві в роботі виконавця робіт більш ніж на 30 календарних днів – для робіт з підвищеною небезпекою, а для решти робіт – понад 60 днів;

2) з вихованцями, учнями, студентами – в кабінетах, лабораторіях, майстернях при порушеннях ними вимог нормативних актів про охорону праці, що можуть призвести або призвели до травм, аварій, пожеж.

Цільовий інструктаж проводиться з працівниками:

- при виконанні разових робіт, не передбачених трудовою угодою;
- при ліквідації аварії, стихійного лиха;
- при проведенні робіт, на які оформлюються наряд-допуск, розпорядження або інші документи.

Проводиться з вихованцями, учнями, студентами закладу освіти в разі організації масових заходів (екскурсії, походи, спортивні заходи).

4.2 Допомога при теплових і сонячних ударах

Тепловий удар – патологічний стан, пов'язаний із розладом терморегуляції та перегрівом організму загалом. Температура тіла може досягти 40°C і вище. Сонячний удар – різновид теплового удару, що виникає в випадку місцевого перегрівання голови під впливом прямого сонячного випромінювання.

При сонячному чи тепловому ударі порушується тепла регуляція організму (терморегуляція). Організм не справляється з відведенням надлишкового тепла. Як результат, усередині тіла температура підіймається до 40°C і вище, що змінює всі процеси на клітинному рівні. Адже життєдіяльність організму – це налагоджена співпраця його ферментних систем, що за своєю хімічною будовою є білками. Білкові структури та мембрани клітин людського організму, особливо в головному мозку, чутливі до підвищення температури,

вони можуть змінити свою форму (структуру), таким чином, перестати якісно виконувати свою роботу (функції). Надмірне тепло шкідливо впливає на внутрішні органи, наприклад, мозок, нирки, серце, та може спричинити незворотні наслідки, розвиток шокового стану, а в деяких випадках навіть викликати смерть.

Причини теплового удару:

- тривалий зовнішній вплив високої температури повітря;
- комбінація впливу високої температури та вологості повітря, наприклад, у країнах із вологим спекотним кліматом;
- тривала дія інфрачервоного (теплового) випромінювання, наприклад, у складувів, сталеварів біля печі тощо;
- носіння надмірної кількості теплового одягу, особливо синтетичного одягу, що не дозволяє тілу виділяти тепло;
- надмірне вживання алкоголю;
- недостатнє споживання рідини (дегідратація);
- фізичне навантаження в спекотну погоду, наприклад, тривала мандрівка чи спортивні змагання;
- тривале перебування в автомобілі без провітрювання та кондиціювання.
- це особливо небезпечно для дітей та осіб літнього віку, а також собак, що, на відміну від здорових дорослих, мають обмеженішу можливість щодо терморегуляції;
- вживання ліків, що підвищують ризик теплового удару в спекотну пору, а саме, - антигістамінні препарати (при алергії), діуретики (при підвищеному тиску або набряку ніг), проносні засоби (приймаються для зняття закреп), блокатори кальцієвих каналів (лікування артеріального тиску), судинозвужувальні, трициклічні антидепресанти, антипсихотичні засоби, ліки від хвороби Паркінсона, деякі препарати для лікування діареї.

Перебуваючи під відкритим сонячним промінням у спекотний літній день, переважно в проміжку між 11 та 16 годинами, коли сонце найактивніше, ми ризикуємо отримати сонячний удар.

Дещо зменшує ризик перегрівання голови (мозку) волосся голови — внаслідок поглинання світла та теплорозсіювання. Відповідно, відсутність головного убору (світлих кольорів) збільшує ризик отримати сонячний удар. Подібно лисина також збільшує ризик негативного впливу прямого сонячного випромінювання. Небезпеку може становити і перебування на пляжі під парасолями, що не мають необхідного захисту від сонячного випромінювання, наприклад, алюмінізованого захисного шару на тканині.

Під дією сонячного проміння чи тепла спочатку настає перегрівання. Ознаки перегрівання:

- головний біль;
- слабкість;
- інтенсивне виділення поту;
- слабкий частий пульс;
- нудота, блювання;
- відчуття спраги;
- м'язеві судоми;
- бліда, холодна шкіра.

Зазвичай при перегріванні симптоми можуть минути за 30 хвилин, якщо переміститися в прохолодне місце, випити води, помити прохолодною водою обличчя та комірцеву ділянку шиї. Якщо руки стали холодними, можна випити теплого чаю.

Якщо вчасно не зауважити негативний вплив сонячного випромінювання чи тепла на організм та ігнорувати ознаки перегрівання, може наступити сонячний або тепловий удар – загрозливий для здоров'я стан, що потребує надання допомоги. Тому необхідно чітко розуміти перші ознаки сонячного (теплого) удару.

Ознаки сонячного (теплого) удару:

- підвищення температури тіла понад 39,5 – 40 градусів С;
- прискорене серцебиття, пульс 100-130 і вище ударів на хвилину;
- запаморочення чи втрата свідомості, у деяких випадках можлива поява марень, галюцинацій;
- можливі м'язові судоми;
- шкіра гаряча, червона, суха або волога шкіра.

Перша допомога при сонячному ударі:

- перейти чи перенести особу, що має ознаки перегрівання та початкові симптоми розвитку теплового (сонячного) удару, у прохолодне місце, що добре вентилюється, – у затінок або приміщення;
- зняти зайвий одяг, особливо послабити тугі речі: пояс, зав'язки, бюстгальтер, хустинки тощо;
- якщо особа зомліла, варто розмістити її лежачи, акуратно дещо піднявши ноги;
- якщо постраждалий у свідомості, дати попити прохолодної води. Оскільки, потіючи, людське тіло втрачає багато солей, варто дати для пиття мінеральну воду, сольові розчини для спортсменів, розчини для відновлення водно-сольової рівноваги (регідратаційні розчини).

У випадку холодних рук, загальної блідості шкіри – дати теплого чаю.

- помити обличчя, комірцеву ділянку шиї прохолодною водою;
- прикласти вологий рушник до голови, шиї, у пахову й пахвинну ділянку (зони, де великі судини розташовані близько до поверхні шкіри);
- прийняти прохолодний душ;
- включити холодний фен, кондиціонування кімнати чи автомобіля.

При сонячному ударі необхідно звернутися до лікаря:

- якщо ознаки перегрівання не минули за 30 хвилин перебування в прохолодному місці та наданні першої допомоги;
- якщо піт перестав виділятися, попри високу температуру;
- якщо температура тіла досягла 39-40°C;
- прискорене дихання, наприклад, 20-30 вдихів на хвилину;

- відчуття порушення координації тіла;
- судомим'язів ніг;
- непритомність.

Профілактика сонячного та теплового удару:

- влітку одягати світлий легкий одяг із натуральних тканин (льон, бавовна), що не тисне, а, навпаки, легко провітрюється;
- носити на голові світлі капелюхи від сонця з широкими крисами;
- уникати фізичної праці на сонці;
- у спекотний день не перебувати тривало (понад 30 хвилин) під впливом прямих сонячних променів від 11 до 16 години;
- часто провітрювати приміщення, вчасно вмикати кондиціонер, користуватися фенами з холодним струменем повітря;
- не паркувати автомобіль на сонці;
- пити багато води;
- пити сольові розчини ще до появи сильного відчуття спраги, наприклад, напої для спортсменів, велосипедистів, що містять необхідні мікроелементи;
- уникати напоїв, що містять алкоголь та кофеїн;
- приймати прохолодний душ.

Діти, літні люди та особи з хронічними захворюваннями, надмірною вагою більш схильні перегрітися в спеку й отримати тепловий (сонячний) удар. Тому, особливо цій групі осіб, важливо знати як вберегтися від сонячних ударів у літню спеку: уникати тривалих прогулянок у спекотну сонячну погоду; носити головний убір зі світлого матеріалу, який сильніше відбиває сонячне світло; уникати надмірної активності й роботи у спекотні дні; споживати достатню кількість рідини, щоб запобігти зневодненню.

ВИСНОВКИ

Сучасна економічна література не дає єдиної точки зору щодо сутності ресурсів підприємства. Також не було сформовано однозначної відповіді на питання, які стосуються їх складу. Враховуючи це, у ході дослідження актуальним є здійснення уточнення змісту даного поняття, а також визначення властивих йому класифікаційних характеристик.

Аналізуючи динаміку прибутку від операційної діяльності ТОВ «Білий Берег», робимо висновок, що протягом 2020-2022 років даний показник стабільно зростає. Загалом за цей період його приріст становив 13666,3 тис. грн., або майже 4,8 разів. Проте прибуток від звичайної діяльності даного товариства до оподаткування при цьому спадає (на 1878,5 тис. грн., або 61,0%). Динаміка чистого прибутку за цей період також характеризувалася різким спадом (на 1544,1 тис. грн., або 61,4%). Зауважимо, що це явище є негативним для діяльності ТОВ «Білий Берег», і воно відбувалося поряд із скороченням обсягів виробництва його продукції.

2022 рік порівняно із попереднім роком відзначався деяким падінням обсягів виробленої продукції, що виражена в натуральних одиницях виміру. Зокрема, за останній рік, у якому проводилося дослідження, випуск м'яса курей і тушок курчат зменшився на 35,1 т, або на 1,5%. Падіння обсягів виробництва також торкнулося такого виду продукції, як субпродукти харчові птиці, вона складало 13,8 т, або 5,1%. Загалом зменшення випуску м'ясної продукції курей бройлера складало 48,9 т, або 1,9%.

Дані аналізу зносу основних фондів ТОВ «Білий Берег» показують, що станом на кінець 2021 року ступінь придатності основних фондів (0,4) був нижчий за ступінь їх зносу (0,6). Проте зазначимо, що ступінь придатності ОФ у 2022 році зріс на 50,0% до рівня 2021 року, а ступінь зносу, навпаки, зменшився на третину, що є позитивним для товариства. На основі цього можемо зробити висновок щодо покращення технічного стану основних

виробничих фондів у звітному періоді. Кількість працівників товариства протягом 2020-2022 років зростала.

Одним із пропонованих нами напрямів покращення використання виробничих ресурсів підприємства ТОВ «Білий Берег» є впровадження виробництва біогазу, яке буде здійснюватися за рахунок використання відходів вирощування курей та виробництва м'ясної продукції даного товариства. Прогнозні витрати на придбання устаткування для виробництва біогазу товариством «Білий Берег» будуть рівні 4955,4 тис. грн. Розрахунки показали, що індекс прибутковості даного проєкту - 2,64, чиста теперішня вартість - 10995,0 тис. грн., дисконтований період окупності - 1,43 роки, а простий період окупності - 1,13 років, що говорить про ефективність запропонованого рішення.

Пропонуємо також впровадити комплексну переробку відходів основного виробництва ТОВ «Білий Берег» шляхом впровадження виробництва тваринних кормів. Для їх виробництва планується використовувати відходи забою і переробки курей. Пропонованим нами новим видом продукції товариства буде м'ясо-кісткове борошно. Слід зауважити, що використання даного виду продукції, який виступає цінною складовою комбікорму, є перспективним, так як м'ясо-кісткове борошно є дуже корисним при здійсненні відгодівлі курей, свиней, інших тварин.

Чиста теперішня вартість запропонованого нами проєкту рівна 2 млн. 620,2 тис. грн., індекс прибутковості – 1,45, простий термін окупності – 2 рік 1 місяць, а дисконтований становить 2 роки 11 місяців, і це говорить про ефективність даного проєкту та доцільність його впровадження на ТОВ «Білий Берег».

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Мельник О.В. Ефективність використання виробничих ресурсів у аграрному секторі України. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 282-288.
2. Матросова Л. М., Носкова С. А. Теоретичні засади поняття «виробничі ресурси підприємства» та їх класифікація. *Економічний вісник Донбасу*. 2011. №2. С. 207-211.
3. Мельник О.М. Ресурси підприємства: концептуальні аспекти системи управління в умовах стійкого розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 23. Ч. 2. 2019. С. 17-22.
4. Вовк І. Класифікація ресурсів підприємства. Сучасні підходи. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2011. Вип. 1 (4). URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11vippsp.pdf>.
5. Добринь С. В. Організація системи управління фінансовими ресурсами підприємства. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2015/9.pdf
6. Управління ресурсами підприємства: монографія / за заг. ред. к.е.н., проф. Г. О. Швиданенко. К. : КНЕУ. 2014. 418,
7. Машлій Г., Грицишин В., Мосій О. Теоретичні засади формування інвестиційного потенціалу підприємств та напрями його розвитку. *Соціально-економічні проблеми і держава*. Випуск 2. 2021. С. 421-432. URL: <https://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21mhbnjr.pdf>.
8. Саричев Д. О. Управління ефективністю операційної діяльності підприємства. *Стратегія економічного розвитку України*. 2012. № 30. С. 136-143.
9. Верхоглядова Н. І., Письменна О. Б. Класифікація ресурсів та її значення для управління ресурсозбереженням. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 16. С. 27–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_16_7
10. Гладир Т. С. Ресурси підприємства: теоретичні аспекти. *Ефективна економіка*. № 5. 2014. URL : [ttp://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3044](http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3044)

11. Мартинюк В. А. Методи покращення системи виробничого менеджменту на підприємстві. URL: <http://intkonf.org/martinyuk-v-a-todi-pokraschennya-sistemi-virobnichogo-menedzhmenta-na-pidpriemstvi/>
12. Березна С.І. Управління фінансовими ресурсами підприємств. *Фінанси України*. 2013. № 5. 34—37.
13. Крайник О.С., Барвінська Є.С. Економіка підприємства: Навч. посібник. Львів: НУ «Львівська політехніка». 2015. 296 с.
14. Кирич Н.Б., Мосій О.Б., Машлій Г.Б., Горбатюк В.В. Зміни управлінських процесів в організаціях, викликані війною в Україні. *Економічний простір*. Збірник наукових праць. 2024. № 190. С.311-315.
15. Гетьман О. О., Шаповал В.М. Економіка підприємства: Навч. посіб. 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2020. 488 с.
16. Галущак М., Галущак О., Машлій Г. Електронна Україна в цифровому світі. *Галицький економічний вісник*. Т. : ТНТУ, 2023. Том 85. № 6. С. 174–182.
17. Галущак О., Галущак М., Машлій Г. Цифровізація в Україні: еволюційні перетворення. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 81. № 2. С. 155-163. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/41209>
18. Машлій Г. Інвестування економіки України як джерело інноваційного розвитку підприємств. "Світ наукових досліджень. Випуск 9": матеріали міжнародної наукової інтернет-конференції з економіки, інформаційних систем і технологій, психології та педагогіки. Тернопіль. 2022. с. 31-32.
19. Дороніна М.С. Управління економічними та соці-альними процесами підприємства: монографія. Х.: Вид. ХДЕУ, 2015. 432 с.
20. Предеїн А.М. Роль ресурсів у стратегічному управлінні підприємствами. *Бізнес-інформ*. 2012. № 9. С. 318—325.
21. Кудирко О.М., Станіслав О.В. Дослідження теоретичних аспектів стратегії управління фінансовими ресурсами. *Вісник Вінницького торговельно-економічного інститут КНТЕУ*. 2013. № 21. С. 87 — 89.
22. Загородній А.Г., Возьнюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. К.: Знання, 2012. 1072 с.